

ZAPOJTE I SVOJE ŽÁKY. KDO JINÝ?

Výuka k nelhostejnosti a aktivnímu přístupu ke světu kolem nás

Metodický sešit pro učitele ZŠ a SŠ

photoKOTEK

JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH

Člověk v tísni, o. p. s.

Šafaříkova 24, 120 00 Praha 2

www.jsns.cz

e-mail: jsns@jsns.cz

Koncept sady: Karel Strachota

Editorka: Jana Havlíčková

Autoři:

Ludmila Součková, Stanislav Švejcár, Jana Havlíčková

Na přípravě publikace se dále podílely:

Karolína Puttová, Adéla Skálová

Jazyková úprava: Dagmar Mertová

Fotografie: archiv JSNŠ

Grafická úprava a sazba: >o< mowshe

© 2013 Člověk v tísni, o. p. s.

Všechna práva vyhrazena

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tato publikace vznikla v rámci projektu Kdo jiný? Posilování podnikatelských dovedností žáků ve Středočeském kraji prostřednictvím občanské angažovanosti (CZ.1.07/1.1.32/02.0119) prostřednictvím OPVK (Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost) ve Středočeském kraji. Projekt je financován z prostředků Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu České republiky.

KDO JINÝ?	
ZAPOJTE I SVOJE ŽÁKY	
OBSAH	

ÚVOD	7
1. TEORIE NA ZAČÁTEK	8
1.1 CO JE OBČANSKÁ ANGAŽOVANOST?	8
Člověk jako občan	8
Občanská angažovanost	8
Občanská společnost	9
1.2 PROČ VÉST ŽÁKY K AKTIVNÍ OBČANSKÉ ANGAŽOVANOSTI?	10
RVP a „výchova k nelhostejnosti“	10
Nejtěžší je vždycky začít	10
Čas, nepřítel učitele	11
Proč si přidělovat práci?	12
2. JAK POSTUPOVAT V PRAXI	13
2.1 JAK OBČANSKOU ANGAŽOVANOST VYUČOVAT?	13
Jak postupovat	14
PŘÍLOHA A	17
SEZNAM TEMATICKÝCH OKRUHŮ A TÉMAT	17
PŘÍLOHA B	18
ÚVODNÍ AKTIVITY K TÉMATU AKTIVNÍHO OBČANSTVÍ	18
Blaničtí rytíři	18
Co s tím?	20
PŘÍLOHA C	22
POSTUPY A TECHNIKY VOLBY TÉMATU	22
PŘÍLOHA D	25
AKČNÍ PLÁN	25

Je nám potěšením, že právě otevíráte tento útlý metodický sešit a že jste se rozhodli „zapojit i svoje žáky“. Jeho řádky by vám měly být inspirací a návodem, jak u žáků probudit větší zájem o dění ve společnosti a především jak je vést k tomu, aby nebyli lhostejní k problémům svého okolí a v nejlepším případě se začali aktivně podílet na utváření občanské společnosti a na řešení problémů svou vlastní aktivitou.

Jak jsme zjistili z [celorepublikových šetření](#), které program Jeden svět na školách pravidelně realizuje mezi středoškoláky, spousta mladých lidí je přesvědčena, že s problémy ve svém okolí nic nezmůže, a nemá proto cenu se jimi zabývat.

Možná jsme to ale právě my, kdo by jim měl ukázat, že zavírat oči před problémy kolem sebe a jen si stěžovat nestačí; kdo by měl žáky „popostrčit“ a ukázat, že i jednotlivec dokáže víc, než se může zdát.

Protože jsme si vědomi, že to je úkol nelehký, nabízíme vám několik tipů a návodů, jak žáky motivovat pro zahájení jejich vlastní činnosti/aktivity/projektu. Motivace je totiž jedním z nejdůležitějších předpokladů úspěchu.

Při sestavování této publikace vycházíme z praxe, se kterou se již 12 let od vzniku programu Jeden svět na školách setkáváme po projekcích dokumentárních filmů. Po jejich zhlédnutí jsou žáci často zasaženi příběhem konkrétních lidí, kteří čelí nepřízní osudu nebo kterým se děje některá z forem bezpráví. Setkání s popsanou realitou/problémem prostřednictvím dokumentárního filmu může být pro žáky hnacím motorem a motivací pro to, aby se i oni snažili pozitivně přispět k řešení problémů – ať už lokálních, nebo těch globálních.

Tento metodický sešit přináší krátký teoretický úvod do problematiky aktivního občanství, po kterém následují konkrétní tipy a návody, jak vzbudit mezi mladými lidmi zájem o dění kolem sebe a především jak žáky motivovat mj. prostřednictvím dokumentárních filmů a/nebo vybraných aktivit a jak vybrat téma pro projekt zaměřený právě na zlepšení veřejných věcí.

Projekt Kdo jiný? se již od roku 2008 snaží podporovat a vést mladé lidi k větší občanské angažovanosti. Vznikl v podstatě z poptávky mladých lidí, kteří se po projekcích dokumentárních filmů z nabídky Jednoho světa na školách začali zajímat o to, jak by se mohli zapojit do řešení problému, který dokument představil. Projekt se od svého vzniku rozrostl a nyní zahrnuje mnohem větší spektrum aktivit.

Současná etapa projektu Kdo jiný? je realizována za podpory Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost v rámci Středočeského kraje. Během realizačního období (červen 2013 – září 2014) projektu s názvem „Kdo jiný? Posilování podnikatelských dovedností žáků ve Středočeském kraji prostřednictvím občanské angažovanosti (CZ.1.07/1.1.32/02.0119)“ vznikne kromě této publikace ještě příručka Týmové projekty jako forma projektového vyučování, která bude navazovat na tento metodický sešit Zapojte i svoje žáky a bude se již konkrétně zabývat realizací týmového projektu, projektovými formami, akcemi a nástroji, tedy tím, jak začlenit týmový projekt do výuky apod. Dále vyjde i příručka pro žáky. Nedílnou součástí projektu je právě podpora a realizace žákovských týmových projektů (viz s. 13). Pro žáky realizující týmový projekt budeme připravovat během školního roku dvě víkendová setkání s workshopy. Na konci školního roku (červen 2014) proběhne přehlídka žákovských týmových projektů, kde budou mít žáci možnost prezentovat svoje aktivity.

V neposlední řadě vzniknou tři nové audiovizuální lekce s tématem občanského aktivismu a bude připraven i seminář pro učitele, jak s těmito lekcemi pracovat.

Neváhejte se zapojit se žáky i vy. Pro více informací kontaktujte koordinátorku projektu Janu Havlíčkovou na e-mailové adrese jana.havlickova@jsns.cz nebo sledujte naše webové stránky www.jsns.cz.

1. TEORIE NA ZAČÁTEK

1.1 CO JE OBČANSKÁ ANGAŽOVANOST?

ČLOVĚK JAKO OBČAN

Kdo je to občan? Je to člověk chápaný jako příslušník nějakého státu. Občanem se stáváme různě, zpravidla automaticky při narození, ale například i sňatkem či žádostí o občanství.

„V užším slova smyslu představuje **pojem občan** naši příslušnost k určité pospolitosti či společenství. Jako občané jsme členy určité obce, společenství, státu, což znamená, že občanem může být člověk pouze v rámci určitého ústavního zřízení, které vymezuje práva a povinnosti spojené s občanstvím. V širším slova smyslu pak být občanem znamená vědomé převzetí a skutečné naplňování **odpovědnosti** jednotlivce za celek, znamená to i morální závazek jedince vůči společnosti, v níž žije.“

(převzato z RVP <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/386/obcan-a-obcanstvi.html/>, cit. 29. 7. 2013)

Každý, kdo je občanem České republiky, je dnes také občanem Evropské unie. Občan má **konkrétní práva, svobody a povinnosti**, které definují způsoby chování, jež jsou rozhodující pro postavení jednotlivce vůči státu a společnosti. Práva, svobody a povinnosti jsou od sebe neoddělitelné, proto bývají kodifikovány současně v jednom dokumentu – v České republice to je **Listina základních práv a svobod ČR**, přijatá v roce 1992. Pro rozlišení jejich účinnosti pro různé skupiny lidí (což je nutné například u práva volebního či práva zakládat politické strany a hnutí) se používá právě pojmu občan.

Občanská práva, svobody a povinnosti se prolínají s lidskými právy a povinnostmi, které definují vztah člověka a společnosti pro všechny bez podmínky občanství a platí mezinárodně pro všechny státy, které je v roce 1948 uznaly na Valném shromáždění OSN společným podpisem Všeobecné deklarace lidských práv. Ochrana lidských práv v Evropě je mimoto řešena Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, podepsanou roku 1950 v Římě.

V době informačních technologií a globální ekonomické provázanosti se hovoří i o **konceptu globálního občanství** (tzn. vztahujícího se k celé planetě bez ohledu na státní hranice), které je ale pojmem spíše sociologickým a není nikde kodifikováno.

OBČANSKÁ ANGAŽOVANOST

Co znamená být aktivním občanem? Znamená to nejen pasivně uplatňovat svá práva a svobody; být aktivním občanem znamená být také **spolutvůrcem veřejného života**. Být informovaný o dění kolem sebe, mít pocit sounáležitosti se společností, ve které člověk žije, a nést za ni spoluzodpovědnost. Znamená to uvědomovat si provázanost vztahů na všech úrovních a zároveň ochotu se podílet na životě společnosti – a prakticky to dělat.

Je pravdou, že aktivní přístup k občanství se může jevit jako záležitost téměř elitní – sociologové hovoří znepokojeně o tom, že se lidé v západní Evropě a Severní Americe podílejí na společenském dění stále méně. V České republice naštěstí nastal po roce 1989 trend spíše opačný, ale i tak jsou zde lidé ve srovnání se zavedenými demokraciemi stále výrazně občansky pasivnější. **Výzkum** programu Jeden svět na školách z roku 2009 ukázal alarmující zjištění, že pouze 8 % mladých lidí věří, že mohou ve společnosti něco změnit, a jsou ochotni to dělat. A jak prokázalo referenční **šetření provedené v roce 2012**, ochota teenagerů se aktivně zapojit do řešení veřejných problémů se od té doby výrazně nezměnila. Zhruba 80 % z nich si stále myslí, že tyto problémy sami řešit nemohou, a pouze 10 % věří, že mohou něco změnit, a jsou připraveni to udělat.

OBČANSKÁ SPOLEČNOST

Občanská společnost je abstraktní pojem, který lze definovat jako **aktivity občanů ve společenském dění**, které nejsou řízeny státními strukturami či komerčními organizacemi. Mohou to být individuální snahy, různé iniciativy, sdružení, spolky atd. Přesná definice občanské společnosti se v čase proměňovala a i dnes existují různá pojetí; obecně lze ale říci, že koncept občanské společnosti se snaží nabídnout vize vzájemných vztahů mezi demokracií, soukromou sférou, veřejnou sférou, trhem a občanem.

1.2 PROČ VÉST ŽÁKY K AKTIVNÍ OBČANSKÉ ANGAŽOVANOSTI?

Stanislav Švejcar, pedagog

RVP a „výchova k nelhostejnosti“

Demokracie, svoboda a aktivní občanský postoj, to jsou některé ze základních pojmů reformy českého školství – pojmy, s nimiž častokrát během výchovně-vzdělávacího procesu pracujeme a seznamujeme s nimi své žáky. Možná ale právě v tom, že se snažíme své žáky jen seznámit s obsahem těchto pojmů a se vztyčeným ukazováčkem zdůrazňujeme, že bez jejich znalosti se v životě neobejdou, je ta chyba. Přitom totiž zapomínáme, že znalost se v tomto případě nerovná schopnosti definovat či přesně pojmenovat, ale že **jde o to, žít svůj život určitým konkrétním způsobem**. Ale jakým vlastně? A jak k takovému způsobu života naše žáky vést? Je vůbec nutné nad tím přemýšlet?

Když jsem po několika letech používání ŠVP coby jeho koordinátor na naší škole procházel všechny ty tabulky s průřezovými tématy, klíčovými kompetencemi či očekávanými výstupy a srovnával je s reálným životem a se skutečným průběhem výchovně-vzdělávacího procesu, napadlo mě, že minimálně jedno průřezové téma mezi těmi danými Rámcovým vzdělávacím programem chybí – výchova k nelhostejnosti. Vždyť kolikrát jsme už o dnešních dětech či studentech slyšeli, že je nic nezajímá, nebaví, že si ničeho neváží? Jenže to má jeden háček, vlastně dva.

Předně – výchova k aktivnímu občanskému životu a pozitivním mezilidským hodnotám prochází celým RVP, a měla by tedy procházet i veškerým vzděláváním na školách. Ale jak to tak v praxi bývá, někdy se stává, že s ohledem na množství látky, které chceme probrat, nám na něco takového už jaksi nezbývá čas. Soustředění na svůj předmět zapomínáme, že naši žáci nechodí do školy jen pro informace, data či pojmy (které jsou bezesporu důležité), ale že by tam měli přicházet především proto, aby po jejím absolvování dokázali všechno to výše zmíněné uplatnit v praktickém životě formou aktivního občanského postoje.

A druhý háček – jistě je pravdou, že v každé škole jsou (byli a budou) žáci s nezájmem, lhostejností k tomu, co se děje kolem nich. Nechtějí se angažovat, nechtějí do společnosti nic svého, potažmo nového přinést. Společnost chápou jako jakýsi strom, jehož ovoce si mohou kdykoli přijít utrhnout a zase odejít. Zbylou pecku pak zahodí právě tam, kde utržené ovoce dojedli, a nepřemýšlí nad důsledky svého chování. Ale ruku na srdce – opravdu bychom stále ještě učili, kdybychom si mysleli, že většina žáků je právě taková? Domnívám se, že nikoli. Zároveň mám za to, že většina těchto mladých lidí nechce z onoho pomyslného stromu jen brát, ale že by ráda něčím přispěla, jen přesně neví čím a jak. A právě zde se otevírá široký prostor pro působení školy a každého konkrétního učitele.

• Stanislav Švejcar, pedagog

Nejtěžší je vždycky začít

Říká se, že nejtěžší je vždycky začít. A s tím souhlasím. Zaměřit svou pedagogickou práci na výchovu k aktivní občanské angažovanosti znamená do jisté míry změnit svůj dosavadní styl výuky a vzdělávání. Je nutné

totíž odložit některé výukové stereotypy a následně i „překročit práh školy“, aby žáci pochopili, že smyslem jejich vzdělávání nejsou průměry známek nutné k přijetí na vyšší typ školy, ale aby se oni sami začali o život kolem sebe aktivně zajímat. Jenže jak? To je problém, který stojí před každým novým úkolem, a pouze jeho překonáním se můžeme posunout někam dál. Dovolte mi proto uvést několik příkladů z vlastní praxe, které mi pomohly tento problém překonat, vyřešit a následně začít pracovat se svými žáky zase trochu jiným způsobem a především – směřovat s nimi i k jiným cílům než „jen“ k předání určitých informací.

Když jsme se před několika lety pouštěli do pilotního projektu JSNŠ Kdo jiný?, jehož cílem bylo přivést žáky k občanské angažovanosti při řešení různých společenských problémů, zvolili jsme tu (podle nás) nejsnazší cestu. Snažili jsme se přimět děti k tomu, aby si všímaly problémů přímo kolem sebe, tedy ve škole. Zaměřili jsme se na to, jak žáci přistupují k ochraně životního prostředí formou třídění odpadu. Skupina žáků devátého ročníku, která se do projektu přihlásila, nejprve navštívila ředitele školy a zeptala se ho, co všechno škola pro ochranu životního prostředí dělá. Následně žáci vedli rozhovor i s učitelkou přírodopisu, s níž si povídali o tom, proč je ochrana životního prostředí nezbytná a jak k ní může a má přispět každý z nás – tedy i oni. Potom už vyrazili do jednotlivých tříd, aby se podívali, jak jejich spolužáci přistupují k třídění odpadu. V každé třídě jsou totiž kontejnery na plast a papír. Když poznali, že s tříděním odpadu mají větší problém starší žáci (žáci 2. stupně), rozhodli se pro vybrané třídy připravit jednu vyučovací hodinu, v níž by jim ukázali, proč právě oni nesou spoluzodpovědnost za to, jak bude prostředí, v němž žijí, vypadat, a proč je třeba odpad třídit. Vše si přitom zaznamenávali na videokameru a ze sebraného materiálu nakonec vznikl krátký dokument, se kterým dnes ve škole pracujeme.

Práce této skupiny žáků měla velký význam. Nastartovala totiž jejich spolužáky k novým aktivitám a některé možná i ke změně jejich smýšlení. Dvě ze tří tříd, v nichž žáci realizovali svoji vyučovací hodinu, samy projevily v následujícím školním roce o podobnou činnost zájem. Proto jsme pro ně připravili několik témat, kterými by se žáci mohli zabývat a z nichž si vybrali následující: Problém drogové závislosti a Homosexualita – jsem hoden odsouzení? Obě témata se nakonec podařilo dovést úspěšně do konce, v obou případech navíc žáci opět vytvořili krátký dokumentární film, který ve škole slouží ke vzdělávacím účelům. Ale ani tím to neskončilo, vlastně spíš naopak. Následoval velký projekt Litomyšl – město přátelské k rodinám s dětmi?, v němž se žáci věnovali tomu, jak jsou místní instituce, obchody, kavárny, restaurace připraveny na návštěvu rodin s malými dětmi. A nebáli se ani přímé konfrontace s místními politiky a úředníky, když výsledek svého bádání prezentovali přímo na městském úřadě. Výchova k nelhostejnosti nakonec na ZŠ Zámecká v Litomyšli vyvrcholila zapojením do projektu Světová škola ve školním roce 2012/13. Žáci se v něm věnovali problematice genderu (nejen) v naší společnosti a na závěr opět výrazně překročili práh školy, když spolu se svými učiteli uspořádali veřejnou panelovou diskusi nazvanou Gender jako výzva, které se účastnili nejen oni, ale i řada dalších pozvaných hostů.

Domnívám se, že tento způsob výuky je vlastně určitým typem zážitkové pedagogiky. Právě konkrétně směřovaný prožitek totiž může zapůsobit jako výrazný stimulační prvek. Nejde však o to, zažít úspěch či v něčem zvítězit. Jde o prožitek spoluúčasti na životě společnosti, prožitek, který v žácích rozvíjí pocit odpovědnosti za sebe i druhé.

Čas, nepřítel učitele

Jenže jak už to tak bývá, ve škole stojí překážky nejen před žáky, ale i před samotným učitelem. Jedním z takových problémů bývá mimo jiné nedostatek času pro takové aktivity přímo ve vyučování. Učitel je každým dnem determinován učebními osnovami či vzdělávacími programy, které určují, co všechno musí stihnout naučit. Ve snaze dostat svým povinnostem pak často řeší otázku, zda další (navíc náročnou) aktivitu do své výuky vůbec zahrnout. Na druhou stranu právě zmíněné vzdělávací programy poskytují poměrně slušný prostor pro zařazení dané formy práce, neboť si je školy připravují samy a musí se držet pouze určitého rámce, který je dán zákonem. A – jak již bylo zmíněno – rámcové vzdělávací programy kladou na rozvoj aktivního občanského postoje nemalý důraz. Zařazení takové činnosti tedy rozhodně ztrátou času nebude.

Pokud se učitel pro výchovu k aktivní občanské angažovanosti rozhodne, musí počítat nejen s časově náročnou přípravou, ale také s tím, že ne všechno se musí podařit a vyjít. Nedokončení určitého projektu však nemusí nutně znamenat neúspěch, neboť i ukázání cesty, která vede k aktivnímu životnímu postoji, je potřebné. Navíc nedokončení projektu nemusí být vůbec selháním učitele. Nezapomínejme, že konečný výsledek hodně záleží na zodpovědnosti samotných studentů.

Proč si přidělovat práci?

Možná si teď řada z vás řekne – proč? Proč se tímhle vším vlastně zabývat? Dá to spoustu práce a výsledek je opravdu hodně nejistý. Jenže v tom je právě kouzlo učitelské profese – nikdy totiž neuvidíme výsledek své pedagogické činnosti (pomineme-li známky na vysvědčení či procentuální úspěšnost v přijetí na vyšší typ školy). Přesto si myslím, že je potřeba žáky k takové činnosti vést. Stačí si totiž jeden večer sednout k hlavním televizním zprávám či přes den projít vybrané zpravodajské servery a uvidíme spoustu problémů a situací, které nelze vyřešit z hlediska světové či domácí politiky, ale jen skrze angažovanost každého z nás a kterými lze výuku proložit, doplnit – často s kladným ohlasem žáků. Pokud se nám podaří zaměřit svou pedagogickou pozornost i tímto směrem, může být tolik zdůrazňovaná (i kritizovaná) reforma českého školství obrovskou výzvou. Může totiž změnit nejen styl výuky, ale především životní postoje mladých lidí, kteří se za pár let zapojí do života občanské společnosti. Jestli to bude zapojení aktivní, nebo pasivní, samozřejmě nevíme. Ale máme možnost jejich život určitým způsobem ovlivnit a nasměrovat, ukázat jim různé cesty, kterými mohou jít. Měly by to být cesty, kterými půjdou jako odpovědní lidé, nebo alespoň lidé nelhostejní k tomu, co se děje kolem nich samotných. Nelhostejní k tomu, co se jich bezprostředně nebo třeba vůbec netýká, ale co mohou alespoň částečně změnit k lepšímu. Je potřeba jim ukázat, že i jejich malá (a z globálního hlediska možná nepatrná) pomoc či angažovanost má smysl. Jistě by od nás bylo pošetilé, kdybychom se domnívali, že všichni naši žáci takovými cestami půjdou. Je však nezbytné, aby o nich věděli a mohli se na ně během svého života kdykoli vrátit a nemuseli je pracně hledat.

● 2. JAK POSTUPOVAT V PRAXI

2.1 JAK OBČANSKOU ANGAŽOVANOST VYUČOVAT?

Více než definice pojmů a přesná data pomůže žákům v pochopení principu aktivního občanství a jeho významu pro jedince i společnost přímá realizace nějaké formy občanské aktivity, kterou si sami zvolí, budou pro ni motivováni a vymyslí i způsob, jak ji realizovat. Takovýmto počínům říkáme **týmové projekty***. Ty dají mladým lidem osobní zkušenost a především – konkrétní výsledek. A s ním i vědomí, že zajímat se o svět kolem sebe a pokoušet se ho měnit k lepšímu není utopie. Že to prostě má smysl.

* TÝMOVÝ PROJEKT

Týmovým projektem označujeme počín nebo dlouhodobější (občanskou) aktivitu skupiny mladých lidí/žáků, která se zaměřuje na aktuální společenské téma či problém, přispívá k jeho řešení (nebo na problém či situaci nějakým způsobem upozorňuje) a pozitivně tím ovlivňuje životy jednotlivců či skupiny.

JAK POSTUPOVAT

1. INSPIRUJTE SE DOKUMENTÁRNÍMI FILMY

Jako motivaci promítněte svým žákům film z nabídky vzdělávacího portálu [JSNS.CZ](http://jsns.cz)*. Jak jsme již uvedli výše, dokumentární film může být pro žáky dobrou motivací pro zahájení jejich vlastní občanské aktivity.

*AUDIOVIZUÁLNÍ PORTÁL JSNS.CZ

- Audiovizuální portál vzdělávacího programu Jeden svět na školách obsahuje dokumentární filmy a doprovodné materiály určené k využití ve výuce.
- Dokumentární filmy jsou obsaženy/zpracovány v tzv. [audiovizuálních lekcích \(AV lekce\)](#). Každá AV lekce obsahuje dokumentární či animovaný film, doporučené aktivity pro práci v hodinách, otázky a odpovědi ke každému filmu a další doprovodné materiály.
- Jednotlivé filmy jsou dle svého zaměření přehledně rozděleny do [tematických okruhů](#) a témat (jejich přehled uvádíme v **PŘÍLOZE A** – může sloužit i jako vodítko pro výběr tématu žakovského projektu).
- Po [registraci](#) na webovém portále (pro pedagogy ZDARMA) získáte plný přístup ke všem filmovým dokumentům a didaktickým materiálům z nabídky Jednoho světa na školách.
- Filmy můžete žákům promítat on-line nebo je stahovat a ukládat. Na webu najdete také metodiku pro práci s filmy a dalšími AV materiály. Je pro vás připraven i instruktážní pořad, jak s AV materiály ve výuce pracovat.

2. PROVEĎTE REFLEXI FILMU A POKRAČUJTE NĚKTEROU Z DOPORUČENÝCH AKTIVIT

Po filmu můžete využít aktivity uvedené přímo v AV lekci nebo můžete použít **obecné motivační aktivity k občanské angažovanosti**, které jsme pro vás připravili v **PŘÍLOZE B**.

3. ZJISTĚTE, CO JE PALČIVÉ PRO VAŠE OKOLÍ

Prvním krokem pro uskutečnění projektu je volba jeho tématu. Stejně jako tomu bývá třeba při psaní textů, začátek může být nejtěžší.

V každé, i dobře fungující společnosti se vyskytují problémy, které na svá řešení teprve čekají. Mohou to být jak témata celospolečenská, tak i zdánlivě malé problémy na lokální úrovni: ve vašem městě, obci nebo přímo ve vaší škole.

Vyzvěte tedy žáky, aby:

- se ve společné diskusi zamysleli nad problémy, které je osobně zajímají a kterými se chtějí zabývat;
- se zeptali svých rodičů, sousedů, učitelů a spolužáků;
- oslovili místní neziskové organizace a zeptali se jich na témata, která řeší;
- oslovili představitele veřejné správy, členy zastupitelstva, starostu či primátora.

Pozn.: Krok č. 1 a č. 3 můžete zaměnit. Nejprve můžete vybrat téma a následně pro posílení motivace promítnout film vztahující se ke stejnému či podobnému tématu. Záleží na vás, jaký postup je vám příjemnější.

4. SHROMÁŽDĚTE NÁMĚTY A TÉMATA PRO SVŮJ PROJEKT

Sepište na tabuli, flipchart nebo arch papíru všechna témata, která žáci našli nebo sami pojmenovali.

5. VYBERTE TÉMA

Diskutujte, hlasujte, stanovte si kritéria, třídte jednotlivé návrhy. Důležité je, aby se s výběrem tématu všichni žáci identifikovali a byli motivováni se tématu věnovat. Tipy **na konkrétní postupy a techniky výběru tématu najdete v PŘÍLOZE C.**

6. ZÍSKEJTE AKTUÁLNÍ INFORMACE

Poté, co zvolíte téma pro svůj projekt, pověřte žáky, aby o tématu získali co nejvíce informací. Ty jsou nesmírně důležité pro efektivitu projektu, tj. pro jeho smysl a dopad.

7. SESTAVTE SI AKČNÍ PLÁN

Před samotným začátkem projektu si stanovte jeho konkrétní cíl a postup, kterým tohoto cíle chcete dosáhnout. Slovně popište, jak bude váš projekt vypadat po obsahové stránce. Vyjmenujte, jaké aktivity (= činnosti) budete realizovat, abyste dosáhli cíle, který jste si stanovili. Stále mějte na paměti soulad mezi cílem projektu a tím, co děláte. **Pro názornost můžete při plánování použít tabulku v PŘÍLOZE D.**

Dostatek času věnujte také harmonogramu zamýšlených činností. Stanovte si konkrétní data, zamyslete se nad logickým sledem jednotlivých kroků, které hodláte učinit.

Rozdělte si role (nemusí se zapojit celá třída) – určete si vedoucího projektu a jasně pojmenujte, kdo má jaké úkoly a kdo je za co zodpovědný.

8. DEJTE NÁM O SOBĚ VĚDĚT – PŘIHLASTE ŽÁKOVSKÝ TÝM DO PROJEKTU KDO JINÝ?

Přihlaste žákovský tým na adrese jana.havlickova@jsns.cz společně se stručným představením záměru vašich aktivit. Můžeme žákům pomoci s realizací projektu; žáci budou mít možnost se účastnit workshopu a soutěžní přehlídky; pomůžeme vám s medializací vašeho projektu.

KDO JINÝ?

ZAPOJTE I SVOJE ŽÁKY

JAK OBČANSKOU ANGAŽOVANOST VYUČOVAT?

● Příloha A

SEZNAM TEMATICKÝCH OKRUHŮ A TÉMAT

(tematické okruhy a témata se shodují s uspořádáním AV lekcí na webu jsns.cz)

TEMATICKÉ OKRUHY	TÉMATA
Lidská práva	Nedemokratické režimy Rasismus Homofobie Gender, rovnost pohlaví
Globální rozvojové vzdělávání	Chudoba Dětská práce Krizové oblasti Migrace Původní kultury HIV/AIDS Rozvojová pomoc Fair trade
Sociální problematika	Domácí násilí Sociální vyloučení Stáří Život s postižením, nemoc Šikana Život na ulici Drogy
Životní prostředí	Environmentální chování Krajina Zvířata Doprava Energie
Mediální vzdělávání	Média
Moderní československé dějiny	První republika 2. světová válka a holocaust Únor 1948 a 50. léta 60. léta a pražské jaro Normalizace Sametová revoluce
Občanská angažovanost	Aktivní občanství* (AV lekce k tomuto tématu se teprve připravují)

● Příloha B

ÚVODNÍ AKTIVITY K TÉMATU AKTIVNÍHO OBČANSTVÍ

BLANIČTÍ RYTÍŘI

ANOTACE:

Aktivita žáky uvádí do problematiky občanské angažovanosti – seznamuje je s její podstatou, vede je k přemýšlení nad pozitivy aktivního občanského postoje. Prostřednictvím jednoduchých úkolů žáci poznávají, jak důležité je cítit spoluzodpovědnost za stav celé společnosti, nikoli jen sami za sebe.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

ZV a GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace

OV: společenskovední vzdělávání, jazykové vzdělávání a komunikace

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

ZV a GV: OSV, VDO (ZV)

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí

DOPORUČENÝ VĚK: 14+

CÍLE:

Žáci:

- vysvětlí, co znamená pojem občanská angažovanost;
- uvedou několik důvodů, proč je důležité se občansky angažovat;
- přemýšlí nad tím, co svým aktivním občanským postojem mohou ovlivnit/změnit.

POMŮCKY:

- psací potřeby a papír pro každou skupinu

DĚLKA: 40 min.

POSTUP:

1. Aktivitu zahájíme motivačními otázkami: Víte, kdo jsou rytíři z Blaníku? Dokážete převyprávět pověst, která se k nim váže?
(Uvnitř hory Blaník odpočívá vojsko, které čeká, až bude českému národu nejhůř. Jeho velitelem je patron české země, svatý Václav. Ve chvíli, kdy bude naše vlast v největší tísní, zazelená se suchý dub na Blaníku a pramen pod ním vydá tolik vody, že se studánka přeplní a voda poteče až po stráni dolů. Pak se v hoře otevře tzv. Veřejová skála, rytíři uvnitř se probudí z hlubokého spánku a vyrazí proti nepřítelům. Porazí je a v Čechách nastane opět klid a mír.)

2. Rozvedeme krátkou diskusi, zda se žákům někdy nezdá, že jsou Češi jako občané pasivní – jako by čekali na blánkové rytíře, resp. „až někdo něco změní, protože sami nemůžeme nic udělat“.
3. Poté žáky rozdělíme do čtyř- až pětičlenných skupin a rozdáme jim prázdné papíry. Každá skupina si zvolí svého mluvčího. Úkolem skupin je během cca 5 minut vymyslet co nejvíce problémů/témat, na které lidé nejčastěji nadávají (např. vláda, zdražování, korupce, nezaměstnanost, rušení nemocnic, nepovolená skládka za vesnicí, připravovaná stavba dálnice, nepořádek na dětském hřišti, hustá automobilová doprava...).
4. Následně skupiny vyzveme, aby napsané situace rozdělily na ty, které se týkají celé společnosti, a na ty, které se vztahují k místu jejich bydliště.
5. Dále žáky požádáme, aby se zamysleli nad tím, se kterými problémy by mohli něco udělat a se kterými (podle nich) nic nezmohou.
6. Následuje prezentace jednotlivých skupin. Po prezentaci každé skupiny necháme prostor na krátkou diskusi.

Poznámka: Zde je důležitá role učitele – žáci jistě označí řadu situací za neřešitelné (např. „špatná“ vláda, politici). Učitel by měl v takovém případě zdůraznit, že se ve většině případů jedná o funkce volené a že to jsou tedy občané sami, kdo si své zástupce zvolili.

REFLEXE:

Vyzveme skupiny, aby odpověděly na otázky: Proč je důležité/správné se v některých situacích angažovat? Co byste vzkázali těm, kteří jen nadávají v hospodě u piva a říkají, že je všechno špatné? Proč podle vás jen nadávají? Na základě jejich odpovědí pak dále diskutujeme. Smyslem reflexe je, aby si žáci uvědomili, že prostřednictvím aktivního občanství mohou sami přispět ke změně řady situací, které se jim nelíbí. Jen je důležité překonat nechuť „jít do toho“, konfrontovat odpovědné činitele, klást jim otázky a požadovat odpovědi. Někdy je to nejen náročné, ale i nepříjemné (žáci musí počítat i s nepochopením, snahou odpovědných činitelů odbýt je či nějak ucháchat). I když nedosáhnou (hned) svého cíle, je přesto každý takový pokus důležitý – pomůže třeba jen k tomu, že znejistí ty, kteří se cítili být pevní ve svých úřadech či funkcích, a přinutí je se nad nastolenými problémy alespoň zamyslet.

CO S TÍM?

ANOTACE:

V rámci aktivity žáci pojmenují problémy, s nimiž se ve svém okolí setkávají, a přemýšlejí nad tím, jak oni sami jako občané mohou přispět k jejich řešení.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

ZV a GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace, informační a komunikační technologie / informatika a informační a komunikační technologie

OV: společenskovední vzdělávání, jazykové vzdělávání a komunikace, vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

ZV a GV: OSV, VDO (ZV)

OV: OVDS, IKT

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí, kompetence využívat prostředky informačních a komunikačních technologií a pracovat s informacemi

DOPORUČENÝ VĚK: 14+

CÍLE:

Žáci:

- pojmenují konkrétní příklady situací, v nichž se mohou sami občansky angažovat;
- seznamují se s různými způsoby (formami) občanské angažovanosti;
- diskutují nad možnostmi řešení nastolených situací.

POMŮCKY:

- psací potřeby a papír pro každou skupinu
- tabule nebo flipchart

DĚLKA: 45 min.

POSTUP:

1. Na začátku aktivity vyzveme žáky, aby jmenovali problémy, které je v místě jejich bydliště (obci, čtvrti) rozčilují (např. nebezpečné přechody, nedostatek míst ke sportu a odpočinku, bariérovost, nepořádek...). Jejich odpovědi zapisujeme na tabuli nebo flipchart.
2. Z uvedených problémů pak hlasováním vybereme pět nejpalčivějších.
3. Rozdělíme žáky do pěti skupin. Každá skupina si vylosuje jeden ze stanovených problémů. Úkolem skupin je navrhnout způsob řešení „jejich“ problému, resp. jak mohou k řešení tohoto problému přispět. Vyzveme žáky, aby byli ve svých návrzích konkrétní – vyhledali na internetu odbor, který má danou problematiku na starosti, zodpovědnou osobu v zastupitelstvu, instituci; a pokud se například rozhodnou pro sepsání petice, tak aby vyhledali její náležitosti a popsali, jak přesně budou postupovat apod.
4. Následuje prezentace jednotlivých skupin.

REFLEXE:

V závěrečné diskusi shrneme práci, kterou žáci odvedli. Ptáme se jich, jak ke svému „řešení“ došli, jestli jej považují za efektivní. Zaměříme se také na pocit, zda „můžu nebo nemůžu sám/sama něco změnit“ – změnil se během aktivity v tomto ohledu jejich postoj?

POZNÁMKA:

Máme-li nedostatek času, můžeme výběr témat/problémů připravit dopředu sami, případně pracovat s fiktivními problémy, které se v našem okolí ani nevyskytují (a zaměřit se tedy pouze na postup řešení), například nepořádek na dětském hřišti, volně pobíhající psi, černá skládka za městem, zničený park, rušení některého oddělení v nemocnici apod.

● Příloha C

POSTUPY A TECHNIKY VOLBY TÉMATU

● PŘIDĚLOVÁNÍ BODŮ

Každý člen týmu má k dispozici tři body, které přiděluje třem různým tématům (například čárkami na tabuli či arch papíru, hlasováním do klobouku či krabice apod.). Sečtete body a vyberte tři až pět témat, která získala nejvíce bodů. Zapište tato témata opět na tabuli nebo arch papíru a krátce o nich diskutujte. Metodu přidělování bodů ještě jednou opakujte, ale tentokrát již vyberte jen jedno, vítězné téma.

● VOLBA POMOCÍ KRITÉRIÍ

Z nápadů (například formou přidělování bodů) vyberte maximálně tři návrhy, které analyzujete, a rozhodněte se pro ten nejvhodnější. Stanovte si **pět kritérií**, která jsou pro vás důležitá, a podle nich vyberte nejvhodnější téma. A jak si kritéria stanovit? Nejlépe brainstormingem, podobně jako se ve škole zapisují na tabuli klady a zápory ke konkrétnímu tématu.

Příklady kritérií:

HODNOTICÍ TABULKA

	Kritérium 1	Kritérium 2	Kritérium 3	Kritérium 4	Kritérium 5
Cíl a obsah projektu	Zajímá nás téma	Máme informace	Umíme informace získat	Nepotřebujeme žádné finance	Máme zázemí, prostory nebo materiál
Hodnocení	✓	✓	✓	✓	✗

● BRAINSTORMING

Tato metoda má za cíl sebrat co nejvíce nápadů, o nichž lze poté diskutovat, řadit je a vybírat nejlepší z nich. Pomůže vám, pokud pracujete ve skupině a máte něco společně vymyslet. Je důležité mít na paměti několik zásad, které vám usnadní práci:

- Důsledně zapisujte všechny nápady, které se objeví – někdy se ty nejméně reálné později ukazují jako velmi užitečné.
- Zapisujte si také nápady a asociace, které zní podobně – později můžete zvolit nejlepší formulaci.
- Nekritizujte nápady jiných – jestliže víme, že naše nápady jsou akceptovány, lépe se nám přemýšlí.
- Ukončete brainstorming teprve tehdy, kdy už vás doopravdy nic nenapadá.
- O návrzích diskutujte až po skončení brainstormingu.

● HLASOVÁNÍ

Tento způsob je nejjednodušší a nejrychlejší – každý má jen jeden hlas. Má ale také svá rizika – pokud hlasování proběhne bez předchozí debaty a předložení argumentů k jednotlivým tématům, může se stát, že někteří zúčastnění budou hlasovat bez rozmyslu nebo částečně náhodně. Doporučujeme proto tuto metodu zkombinovat s jinými a použít ji například jako závěrečnou volbu mezi dvěma tématy. Hlasovat lze jak veřejně, například zvednutím ruky nebo zapisováním čárek na tabuli, tak i tajně, vhazováním lístků do klobouku nebo krabice apod.

● ŘEKA

Řeka je technika, která je sice časově náročnější, ale umožňuje, aby se projeвили skutečně všichni.

Postup:

- Nejprve začněte diskusí o tématu ve dvojicích či ve tříčlenných skupinách.
- Proberte všechny dříve navržené nápady (v tomto případě témata) a seřaďte je podle toho, v jakém pořadí je preferujete.
- Poté spojte dohromady vždy dvě dvojice či trojice a opět se snažte domluvit na pořadí pěti nejzajímavějších témat.
- „Slévání pramenů“ opakujte do té doby, než se vytvoří jedna velká skupina. V té se už pokuste shodnout na dvou až třech preferovaných tématech, která napíšete na tabuli nebo arch papíru.
- Dále můžete pokračovat například hlasováním nebo jinou rozhodovací technikou.
- Na závěr o tématu znovu diskutujte. Pokud jste si jisti, že jste vybrali správné téma, můžete pokračovat v dalších krocích.

Jestliže se ve skupině stále vyskytují různé názory, je třeba se k výběru témat vrátit a pokusit se najít shodu. Pokud je preferovaných témat víc, je to jediné dobře – v případě, že se vám nepodaří uspět s realizací projektu na první téma, které vyberete, můžete téma kdykoli změnit a vrátit se k některému z těch, která byla následující v pořadí. Můžete se také pokusit nalézt projekt, který by spojoval dvě témata dohromady.

● Příloha D

AKČNÍ PLÁN

ČÁST PROJEKTU	OTÁZKA	ODPOVĚĎ
Cíl projektu	Čeho chceme dosáhnout? Jaké změny by měly nastat?	
Obsah projektu	Co budeme dělat? Popište svou činnost.	
Aktivita projektu	Z čeho se přesně bude projekt skládat? Rozepište aktivity jednu po druhé v časovém sledu.	
Tým	Kdo má v týmu jakou roli? Kdo je za co zodpovědný?	
Časový plán	Termín zahájení a ukončení činnosti a harmonogram jednotlivých kroků/úkolů	
Místo realizace	Je váš projekt místního, národního či globálního charakteru? Lokalizujte ho.	
Cílová skupina	Komu je projekt určen? Sepište, na jaké skupiny obyvatel chcete působit.	
Způsob hodnocení	Jak budeme hodnotit úspěšnost projektu? Stanovte si alespoň některé měřitelné (= kvantitativní) indikátory*.	

* Viditelné výsledky vaší práce, které lze posoudit.

KDO JINÝ?

ZAPOJTE I SVOJE ŽÁKY

POZNÁMKY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tato publikace vznikla v rámci projektu Kdo jiný? Posilování podnikatelských dovedností žáků ve Středočeském kraji prostřednictvím občanské angažovanosti (CZ.1.07/1.1.32/02.019) prostřednictvím OPVK (Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost) ve Středočeském kraji. Projekt je financován z prostředků Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu České republiky.